

RELACJA Z WARSZTATÓW „WSPÓŁPRACA BIBLIOTEK PEDAGOGICZNYCH W RZECZOWYM OPRACOWANIU ZBIORÓW W OPARCIU O SŁOWNIK JĘZYKA HASEŁ PRZEDMIOTOWYCH BIBLIOTEKI NARODOWEJ I TEZAUROS PEDAGOGICZNY” - CENTRALNY OŚRODEK DOSKONALENIA NAUCZYCIELI, SULEJÓWEK 4-5.11.2009 r.

Magdalena Schramm, Pedagogiczna Biblioteka Wojewódzka w Gdańsku, Wydział Gromadzenia i Opracowania Księgozbioru

Opublikowano 23.11.2009 r.

Na początku listopada w ośrodku szkoleniowym CODN w Sulejówku odbyły się kolejne doroczne warsztaty przedstawicieli bibliotek pedagogicznych, współpracujących z Biblioteką Narodową przy tworzeniu haseł JHP BN z dziedziny edukacji.

Program warsztatów:

Dzień pierwszy (4.11. 2009) obejmował dwa bloki zajęć:

1. ***Nowa podstawa programowa kształcenia ogólnego – najważniejsze pojęcia i realizacja.*** - Agnieszka Sułowska (MEN)

2. ***Nowe zasady tematowania materiałów z dziedziny edukacji w Słowniku Języka Haseł Przedmiotowych Biblioteki Narodowej. Tezaurus Pedagogiczny – budowa, hasła, zastosowanie.*** Aldona Borowska, Wanda Klenczon (Biblioteka Narodowa)

Ad. 1. ***Nowa podstawa programowa kształcenia ogólnego – najważniejsze pojęcia i realizacja.*** - Agnieszka Sułowska

Prelegentka omówiła uwarunkowania powodujące konieczność zmiany podstawy programowej w edukacji oraz główne nowo wprowadzane zmiany:

* gwałtowny skokowy wzrost ilościowy uczniów szkół ponadpodstawowych kończących się egzaminem maturalnym (obecnie ok. 80% populacji, przed 2000 r. do 50%) oraz związany z tym wzrost ilości studentów, czego jednakże naturalnym wynikiem jest konieczność obniżenia wymagań – więc konieczność określenia nowej podstawy programowej.

* wprowadzenie obowiązku edukacji przedszkolnej dla każdego 5-latka od 2011 roku, a dla pedagogicznych pracowników przedszkoli obowiązku prowadzenia obserwacji pedagogicznych w celu dokonania **diagnozy przedszkolnej** – analizy gotowości dziecka do podjęcia nauki w szkole.

* potraktowanie gimnazjum i liceum jako spójnego programowo okresu kształcenia, 6-cio lub 7-dmioletniego (gdy uczeń kontynuuje naukę w technikum). W tym okresie wydzielenie dwóch faz:

- początkowe 4 lata nauki (czyli 3 lata gimnazjum + 1 rok szkoły ponadgimnazjalnej) mają dać uczniowi fundament wiedzy ogólnej.

- przez kolejne 2 lata liceum (bądź 3 lata technikum) uczeń ma się skupić na przedmiotach, które go interesują i z którymi wiąże swoją przyszłość edukacyjną i zawodową – uczeń wybiera przedmioty, których będzie się uczył. Obowiązek obejmuje tylko 4 przedmioty: język polski, matematykę, język obcy i wychowanie fizyczne. Pozostałe przedmioty podlegają wyborowi ucznia, będzie on pogłębiał wiedzę tylko z zakresu swoich zainteresowań. (Nie jest to koncepcja zupełnie nowa – była już obecna w okresie międzywojennym w tzw. reformie Jędrzejewicza - lata 30-te XX wieku, taki model kształcenia stosowany jest

obecnie w wielu krajach świata.). Jednakże chcąc uniknąć zupełnego dyletanctwa maturzystów w wielu zagadnieniach współczesnego świata, wprowadza się obowiązkowe bloki wiedzy o charakterze ogólnym:

dla uczniów, którzy nie wybrali rozszerzonego kursu historii lub WOS obowiązkowy będzie przedmiot nazwany „**historia i społeczeństwo**”;

dla uczniów, którzy nie wybrali żadnego rozszerzonego przedmiotu przyrodniczego – zajęcia nazwane „**przyroda**”, będące syntezą wiedzy z geografii, biologii, fizyki i chemii.

* począwszy od szkoły podstawowej, szkoła ma obowiązek organizowania uczniom zajęć do wyboru – polegających na tym, że uczeń może wybrać sposób realizacji części zajęć z danego przedmiotu:

w szkole podstawowej – może wybrać formę realizacji części (1/2 godzin) zajęć wychowania fizycznego – mogą to być różne formy treningu sportowego, bądź rekreacji ruchowej lub turystyki,

w gimnazjum może dodatkowo wybrać formę zajęć artystycznych i zajęć technicznych

w liceum może wybrać dodatkowo (ale tylko tu - nie musi) przedmiot „**ekonomia w praktyce**”

* nauczanie języków obcych: pierwszy język obcy będzie nauczany od 1. klasy szkoły podstawowej, od 1. klasy gimnazjum – drugi język obcy. W gimnazjum jednym z dwóch nauczanych języków powinien być angielski. Język, którego uczeń uczył się w szkole podstawowej, musi być kontynuowany w gimnazjum, w liceum musi być kontynuowany jeden z języków, którego naukę rozpoczęto na niższych etapach edukacji. Na lekcjach języków obcych klasy będą dzielone na grupy w zależności od stopnia zaawansowania znajomości języka, więc podział na grupy językowe może być niezależny od przydziału ucznia do klasy – powstaną językowe grupy międzyklasowe uczniów na tym samym poziomie zaawansowania opanowania języka obcego.

* nowy przedmiot w gimnazjum **edukacja dla bezpieczeństwa** – obejmuje m.in. zagadnienia pierwszej pomocy, ratownictwa cywilnego (klęski żywiołowe), p-poż. itp., część zajęć powinna być realizowana przez wyspecjalizowane służby np. policjantów, ratowników medycznych ...

* w stosunku do przedmiotów przyrodniczych wprowadzono w nowej podstawie programowej wymóg stosowania doświadczalnych form nauczania, z tego ok. 50% doświadczeń powinno być wykonywanych przez uczniów w grupach.

* z chwilą wprowadzenia nowej podstawy programowej znikają ścieżki edukacyjne.

Szczegóły nt. nowej podstawy programowej dostępne są na stronie:

www.reformaprogramowa.men.gov.pl

Określenie nowych wymagań jest zgodne z ideą „ **europejskich ram kwalifikacji**” – możliwości porównania kwalifikacji zdobytych w toku nauki w różnych krajach UE (zgodnie z zaleceniem Parlamentu Europejskiego i Rady Europy z 23.04.2008 r. „w sprawie ustanowienia europejskich ram kwalifikacji dla uczenia się przez całe życie” – 2008/C111/01).

Wdrożenie tych zaleceń UE umożliwi m.in. uczniom bezproblemową kontynuację nauki, po przeprowadzce rodziców do innego kraju Unii.

Referat wywołał burzliwą dyskusję nt. celowości i zasadności wielu zmian i przewidywanych trudności przy wdrażaniu ich w praktyce. Z bibliotekarskiego punktu widzenia zaniepokojenie budziły kolejne zmiany terminologiczne w nazewnictwie przedmiotów nauczania (np. „przyroda” wprowadzana w liceum) oraz szybka rezygnacja z terminów niedawno wprowadzonych (np. nazwy ścieżek edukacyjnych).

Ad. 2. **Nowe zasady tematowania materiałów z dziedziny edukacji w Słowniku Języka Haseł Przedmiotowych Biblioteki Narodowej. Tezaurus Pedagogiczny – budowa, hasła, zastosowanie.** Aldona Borowska, Wanda Klenczon (Biblioteka Narodowa)

Wanda Klenczon zapowiedziała, że czeka nas rewolucja w JHP BN.

Przedstawiła przewidywane kierunki gruntownych zmian metodycznych w JHP BN. Są one wynikiem konieczności zareagowania na pogłębiające się problemy języków haseł przedmiotowych. Temu zagadnieniu poświęcona będzie **konferencja w Bibliotece Narodowej w dniach 26-27 listopada 2009 r. pt. „Cyfrowość bibliotek i archiwów”**. Obie przedstawicielki Biblioteki Narodowej gorąco zapraszały do udziału w tej konferencji i przestrzegały jednocześnie przed mylącym tytułem konferencji – nie będzie ona poświęcona digitalizacji zbiorów, lecz opracowaniu przedmiotowemu i koniecznym w nim zmianom wymuszonym udostępnianiem katalogów on-line oraz innym preferencjom użytkowników-czytelników, będą także podejmowane kwestie wtórnego katalogowania i opracowania dokumentów zdigitalizowanych (stąd tytuł konferencji),

Wanda Klenczon przedstawiła szkieletowo problematykę konferencji, ponieważ łączy się ona z przewidywanymi zmianami w JHP BN.

Języki haseł przedmiotowych w wielu krajach coraz gorzej odpowiadają na potrzeby użytkowników i sprawiają coraz więcej trudności bibliotekarzom, tak jest też z JHP BN (podobne kłopoty ma np. również język RAMEAU, będący podstawą języka KABA). Rozwinięte hasła przedmiotowe o ustalonym szyku są bardzo słabo wykorzystywane przez czytelników w wyszukiwaniu rzeczowym. Użytkownicy nie zdają sobie sprawy ze sztuczności JHP i zasad jego gramatyki, sprawia on też nawet kłopoty bibliotekarzom nie będącym specjalistami od opracowania przedmiotowego. Słownik rozrasta się w bardzo szybkim tempie – miesięcznie przybywa ok. 4000 nowych haseł przedmiotowych JHP BN, rocznie indeks przedmiotowy BN powiększa się o ok. 50.000 pozycji. Jednak zdecydowana większość tych haseł ma tylko jedno odesłanie do konkretnej publikacji!! A zdecydowana większość użytkowników – jak wykazała analiza zapytań – poszukuje książek wpisując pojedyncze słowo, ewentualnie z maksymalnie jednym określnikiem. Czyli bliższe praktyce czytelniczej są „słowa kluczowe” ewentualnie relacje takich słów.

Pani Klenczon zauważyła, że popełniono błąd – skutkiem mechanicznego przeniesienia rozbudowanych haseł przedmiotowych z kartek katalogowych do systemów komputerowych, jest bardzo trudne wyszukiwanie, które nawet bibliotekarzom sprawia kłopoty oraz monstrualnie rozbudowane indeksy. Nie dostrzeżono i nie wykorzystano szansy jaką daje komputeryzacja.

Z takimi problemami borykają się teraz liczne języki haseł przedmiotowych. Przygotowując się do zmian trzeba rozważyć kilka możliwości:

- 1, czy stosować pre- czy post- koordynację?
2. czy uprościć gramatykę języka?
3. może zastosować fasetyzację?
4. może ratunkiem jest tzw. „mapowanie” – budowanie relacji między różnymi językami opracowania rzeczowego np. JHP i UKD
5. może „ratunkiem” byłoby wprowadzenie jakiejś systematyki lub układu działowego?

Prelegentka, znając już treści niektórych referatów, które będą wygłaszane na konferencji, wskazała dwa rozwiązania zagraniczne:

Czechy: język CZENAS, stosowany do opracowania publikacji wydanych po 1995 r., charakteryzuje go: uproszczona gramatyka (bardzo ograniczony zakres stosowania haseł przedmiotowych rozwiniętych), przeniesienie dodatkowych informacji do odrębnych pól formatu, równoległe stosowanie drugiego języka – UKD (używanego od 1960 roku). System czeski jest przystosowany do wyszukiwania przez słowo i kombinację słów. Według Wandy Klenczon taka budowa języka - jest słuszna i lepiej służy użytkownikom języka niż rozbudowa haseł ze sztywną gramatyką.

Niemcy: stosują kontrolowany słownik słów kluczowych + drugie narzędzie systematyczne: UKD

koncepcja Projektu FAST (Faceted Application of Subject Terminology) katalogowanie i opracowanie przedmiotowe dokumentu z uwzględnieniem 8 faset: Topic, Place, Time, Event, Person, Corporate body, Title of Work, Form/Genre.

Co możemy zrobić by „usprawnić” JHP BN?

1. uporządkować słownictwo – przejrzeć, sprawdzić powiązania, odsyłacze (TS, TK, NU)
2. uporządkować stosowanie liczb gramatycznych – ale tu można napotkać liczne trudności, czasem liczba pojedyncza lub mnoga jest w temacie „naturalna” np. *gazety* ale: *gazetka szkolna*, *miasta* ale: *miastogród* (koncepcja urbanistyczna), dlatego należy działać „z wyczuciem”, nie dogmatycznie.
3. uprościć składnię (gramatykę języka), skrócić hasła – ograniczyć stosowanie określników chronologicznych i formalnych. Chronologiczne –stosować tylko do tych haseł, gdzie są niezbędne (np. historia) a sporadycznie stosować przy pozostałych tematach np. przyrodniczych. Ewentualnie rozważyć przeniesienie informacji z określników chronologicznych i formalnych do oddzielnego pola formatu MARC21 np. pola 655.
4. zbudować uzupełniającą część systematyczną i hierarchiczną języka.

Co już się robi, na czym należy skupić się w pierwszej kolejności:

- wyeliminowanie archaizmów w hasłach
- zmiana budowy haseł typu temat+określnik na tematy wielowyrazowe (bliższe językowi naturalnemu) np. „samochody-przemysł” na „przemysł samochodowy”
- wprowadzanie haseł wyrażających kategorie osób w miejsce określnika –biografie np. „Pisarze”, „Poeci”, „Malarze”, „Reżyserzy” itd...
- rozbudowa o przymiotniki językowo-etniczne tematów innych niż „literatura...” i „sztuka...” np. nowy temat „wywiad polski”
- wprowadzanie bardziej zrozumiałych i jednoznacznych określników typu: „w literaturze”, „w sztuce” zamiast „beletrystyka” np. „Piłsudski Józef – w literaturze” w miejsce: „Piłsudski Józef – beletrystyka”

Do końca roku 2010 ma zakończyć się wstępne ustalenie kierunków zmian w JHP BN i być może w końcu roku ogłoszony zostanie nowy poradnik JHP BN. Część zmian będzie ogłoszona i dyskutowana na przyszłorocznych wiosennych warsztatach (maj/czerwiec).

Z ww. przyczyn nie będzie już drukowanego słownika JHP BN, liczyłby on obecnie ok. 2500 stron (ok. 5 tomów!), nie wiadomo ile by kosztował i ile bibliotek zdecydowało by się go kupić. Wobec przewidywanych zmian, nie ma czasu na jego przygotowanie i korektę, nie ma to też większego sensu. Będzie dostępny słownik JHP BN w formacie pdf na stronie internetowej BN, na bieżąco aktualizowany.

Na zakończenie Wanda Klenczon zaprezentowała format opisu dokumentu dla bibliotek cyfrowych – Dublin Core Metadata, gdzie wybrane elementy opisu katalogowego w formacie MARC będzie trzeba przenieść do odpowiednich miejsc formatu Dublin Core.

Aldona Borowska, Wanda Klenczon wskazały co bibliotekarze bibliotek pedagogicznych mogą zrobić, by pomóc BN w tej „rewolucji”:

Przejrzeć „drzewa terminów” (TK, TS, NU) na stronach BN, do głównych haseł edukacyjnych: **nauczanie, oświata, szkolnictwo, kształcenie, pedagogika, wychowanie** – zastanowić się nad prawidłowością przyporządkowania odsyłaczy, słusznością kierunku odesłania, aktualnością terminów, ich formą gramatyczną.

Ponieważ jest rozważane przeniesienie określników formalnych do odrębnego pola – zastanowić się, czy są typy dokumentów charakterystyczne dla publikacji pedagogicznych, dotychczas nieuwzględnione w określnikach.

Wszystkie propozycje można zgłaszać do Zakładu Opracowania Rzeczowego BN – a.borowska@bn.org.pl

Dzień drugi warsztatów (5.11. 2009) poświęcony był korzystaniu przez bibliotekarzy i nauczycieli z informatycznych narzędzi informacyjnych oraz możliwościom aktywnego uczestniczenia w internetowym obiegu informacji:

1. udziału bibliotekarzy w redagowaniu haseł Wikipedii
2. wykorzystywaniu platform CMS w działalności bibliotek
3. prezentacja jakościowych wyników badań użytkowników portali internetowych (raport z badań)

Ad. 1. **Warsztaty „Wikipedia w praktyce”** (Marek Stelmasik)

Warsztaty poprzedzone zostały wykładem nt. zasad działania Wikipedii: organizacji pracy, systemu zapewnienia jakości, kontroli zmian, schematowi organizacyjnemu (kategorie, hierarchie, schematy nawigacji (odesłania), schematom nazewnictwa, ujednoczeń i przekierowań (homonimy, synonimy), metodyce wyboru haseł przedmiotowych itp.

Wykładowca zachęcał do współpracy z polską Wikipedią, tym bardziej, że problematyka kategoryzacji, nazewnictwa, wyboru haseł – a więc właściwego budowania artykułów przedmiotowych jest bibliotekarzom, szczególnie bibliotekarzom zajmującym się opracowaniem przedmiotowym, bliska i nie powinna sprawiać kłopotów.

Redaktorzy i administratorzy polskiej Wikipedii zajmują się zarówno tworzeniem nowych haseł, jak również dodawaniem przekierowań (odsyłaczy) pomiędzy hasłami istniejącymi, kontrolą poprawności merytorycznej lub językowej itp. Wszyscy są bardzo potrzebni. Polska Wikipedia ma w chwili obecnej ok. 650 tys. haseł.

Warsztaty polegały na wykonaniu zestawu zadań wprowadzających do współpracy z Wikipedią ze strony <http://pl.wikipedia.org> - na lewym pasku w dziale „dla edytorów” należy odszukać zakładkę: Pomoc/Pierwszy kontakt i wybrać dział: „wstęp połączony z samouczkiem” (<http://pl.wikipedia.org/wiki/Wikipedia:Wst%C4%99p>)

Ad. 2. **Zastosowanie platform CMS w aktywności biblioteki** (Mariusz Malinowski, CODN)

Prelegent zaprezentował wykorzystanie platformy MOODLE (**M**odular **O**bject-**O**riented **D**ynamic **L**earning **E**nvironment) w działalności CODN do kontaktów z nauczycielami i bibliotekarzami np.

1. <http://e-salon.codn.edu.pl> (e-salon czytelniczy Biblioteki Cyfrowej CODN) – prezentacja pomysłów i projektów dotyczących funkcjonowania bibliotek cyfrowych – teksty inspirujące, forum dyskusyjne: <http://e-salon.codn.edu.pl/course/view.php?id=2> (biblioteki cyfrowe – innowacja i tradycja)
2. <http://e-myslник.codn.edu.pl> (Moodlowa witryna edukacji filozoficznej „e-Mysłnik”)

Platforma MOODLE (będąca jedną z platform typu CMS – systemu zarządzania treścią), pozwala osobom nie mającym wykształcenia informatycznego (np. bibliotekarzom, nauczycielom) tworzyć i zamieszczać w Internecie teksty oraz prowadzić fora dyskusyjne.

Ad. 3. **Prezentacja jakościowych wyników badań użytkowników portali internetowych** (Tadeusz Trzaskowski, CODN, specjalista ds. edukacji medialnej) – pełna wersja raportu dostępna jest na stronach CODN: www.codn.edu.pl/dlibra pt. „Analiza potrzeb użytkowników internetu”.